

Justitiedepartementet

Yttrande över betänkandet Effektivare verktyg för att bekämpa brott av unga lagöverträdare (SOU 2024:93) (Ju2024/02655)

Inledning

Hovrätten har granskat betänkandet utifrån de intressen som hovrätten har att beakta. Nedan redogörs för de synpunkter som hovrätten har på förslagen i de huvudsakliga förslagsavsnitten. I vissa delar av betänkandet övervägs lagstiftningsåtgärder som inte leder till förslag. Om inte annat följer av det som anges nedan uttalar sig inte hovrätten om sådana överväganden. Hovrätten har i stället riktat in sin granskning på de konkreta förslag som enligt utredningen bör leda till lagstiftning. I den mån ett sådant förslag inte särskilt berörs nedan ska det förstås som att hovrätten inte har någon erinran mot förslaget. När det gäller tvångsmedel mot barn har dock hovrätten vissa inledande synpunkter som gäller samtliga förslag.

Allmänt om övervägandena avseende tvångsmedel mot barn

Regelverken när det gäller tvångsmedel är, som hovrätten påpekat tidigare, komplicerade och lagstiftningens systematik svåröverskådlig. Detta försvårar möjligheterna till insyn och kontroll av användningen av tvångsmedel, vilket är problematiskt ur många aspekter. Vidare leder lagstiftningens utformning till risk för felaktiga beslut om tvångsmedel samt i förlängningen att de som har att tillämpa regelverket gör sig skyldiga till tjänstefel.

Som framgår av utredningen har flera av lagarna på området också nyligen förändrats, vissa flera gånger på kort tid. Viss lagstiftning, till exempel den om biometri i brottsbekämpningen såvitt avser vuxna, har ännu inte trätt i kraft. Parallellt med detta utvärderas vissa lagar. Samtidigt pågår ytterligare utredningar på området. Det kan nämnas att en särskild utredare nyligen fick i uppdrag att göra en rättslig och systematisk översyn av reglerna om hemliga och preventiva tvångsmedel i syfte att åstadkomma en mer effektiv och tydlig reglering och att förbättra möjligheterna att använda tvångsmedlen i brottsbekämpningens olika faser (dir. 2025:12).

Det är enligt hovrättens uppfattning problematiskt att nu införa större förändringar av möjligheterna att använda tvångsmedel mot barn utan att först låta pågående utvärderingar och utredningar färdigställas samt ny lagstiftning tillämpas för vuxna. Att gå vidare med förslagen dessförinnan innebär bland annat en stor risk för att lagstiftaren går längre än vad som är

nödvändigt. Det stora integritetsintrång som tvångsmedel mot barn innebär utgör ett starkt skäl till försiktighet.

Till detta kommer att det kan ifrågasättas hur effektiv och ändamålsenlig lagstiftningen om tvångsmedel mot barn kommer att bli. Eftersom straffbarhetsåldern är 15 år är det, som utredningen påpekar, svårt att få en tydlig bild av brottsligheten av barn som är yngre än så. De överväganden som görs grundar sig därmed på ett osäkert underlag. Enligt utredningen bedöms antalet barn som kommer att träffas av tvångsmedel till ett fåtal. Samtidigt konstateras att tvångsmedlen kommer att drabba även andra barn, såsom syskon och kompisar. Det är mot den bakgrunden tveksamt om eventuella effekter av den föreslagna lagstiftningen överväger de långtgående integritetsintrång för barn i en känslig ålder som förslaget innebär.

Det föreslås vidare att vissa förslag i utredningen tidsbegränsas av främst integritets- och rättssäkerhetsskäl. Hovrätten ser positivt på en tidsbegränsning men vill understryka att det också krävs att grundliga utvärderingar görs när tidsbegränsningen närmar sig sitt slut så att det inte endast blir fråga om skenbara rättssäkerhetsgarantier.

Anhållande och häktning

Hovrätten delar utredningens bedömning att kravet på synnerliga skäl för att anhålla och häkta barn inte bör ändras.

Hovrätten avstyrker förslaget att förlänga tidsfristen för häktade barn. Som utredningen påpekar finns det en risk att brottsutredningar mot barn kommer att bedrivas mindre effektivt om tremånadersfristen förlängs. Hovrätten anser inte att den risken uppvägs av nyttan med att förlänga fristen.

Andra tvångsmedel än hemliga mot barn under 15 år

Hovrätten har, utöver de generella synpunkter som framhållits ovan, inte någon erinran mot att de föreslagna tvångsmedlen får användas mot barn.

Hovrätten avstyrker förslaget om att kravet på särskilda skäl beträffande vissa tvångsmedel tas bort. Som utredningen framhåller ska tvångsmedel användas restriktivt mot barn och särskild vikt läggas vid proportionalitetsbedömningen. Detta kommer väl till uttryck genom kravet på särskilda skäl.

När det gäller kvarhållande av barn under längre tid för att kroppsbesiktning ska kunna genomföras är enligt hovrättens mening de skäl som anges för behovet inte fullt ut övertygande.

Hemliga tvångsmedel mot barn under 15 år

Hovrätten avstyrker förslagen om att få använda hemliga tvångsmedel mot barn i brottsutredningar och underrättelseverksamhet. Utöver det som redogjorts för inledningsvis vill hovrätten framhålla följande. Hovrätten har i och för sig förståelse för behovet att utreda och föreslå åtgärder för att komma till rätta med grov brottslighet som begås av barn. Även med beaktande av den aspekten måste en avvägning göras med tanke på det allvarliga integritetsintrång som ett användande av hemliga tvångsmedel

innebär. Det osäkra underlaget för de överväganden som görs och svårigheten att få en överblick över förslagets konsekvenser medför att proportionaliteten och nyttan av dessa inte kan analyseras på ett tillfredsställande sätt. När det gäller underrättelseverksamhet kan också framhållas att eftersom den i huvudsak är oreglerad föreligger på det området en ännu större risk för oproportionerliga integritetsintrång.

Juridiskt biträde för barn

Hovrätten tillstyrker förslagen om utökad rätt till juridiskt biträde för barn. Hovrätten anser dock att det behöver säkerställas att de barn som enligt Barnkonventionen har en absolut rätt till juridiskt biträde också får det.

Tillstånd till vissa hemliga tvångsmedel knutna till person

Mot bakgrund av möjligheten för åklagare att i brådskande situationer fatta beslut om hemliga tvångsmedel ifrågasätter hovrätten behovet av sådana tillfälliga tvångsmedeltillstånd som utredningen föreslår.

I handläggningen av detta ärende har deltagit hovrättspresidenten Mari Heidenborg, hovrättslagmannen Ragnar Palmkvist, hovrättsrådet Charlotte Edvardsson och tf. hovrättsassessorn Elsa Nikolai, föredragande.

Mari Heidenborg

Elsa Nikolai